

Türkiye Selçukluları ve Osmanlı Dönemi Hakkında Tarihî Kaynak Olarak Münşeât Mecmualarının Değerlendirilmesi

ABDURRAHMAN DAŞ
DR., FIRAT Ü. İLAHİYAT FAKÜLTESİ

abstract

Münşeât Journals as a Historical Source about Periods of Turkey Selçuks and Ottoman History. The text in the münşaat journals not only include diplomatic letters from different periods of Ottoman state, but also they give valuable information about culter and civilization, economy, governmental institutions, titles, elkaps. As an informative pamphlets, they also give information about biographical accuounts about poets, they are historical printed works of journals.

key words

Münşaat, Journal, Ottoman, Culture-Civilization, Governmental Institutions.

Giriş

Münşeâtlar, önceden tasarlanmış amaçlar doğrultusunda, belli konuları içeren, dikkatli ve edebî üslûpla yazılmış ender eserlerdir. İnşâ metinleri, dönemin sultanı veya idarecilerinin istek ve emirleri doğrultusunda bir münşiye yazdırılmış ya da bizzat sultanın kendisi tarafından yazılmıştır. Bazı Münşeât mecmuaları da, çok rağbet gören bir tarihî şahsiyetin yazdığı inşâ metinlerinin, bir başkaları eliyle daha sonra tertiplenerek o müellifin adına yazılarak oluşturulmuştur. Bu itibarla bir münşinin yazmış olduğu münşeât mecmuasından kendisinin kimlerle irtibatta bulunduğunu, hangi zamanda hangi olaylara tanık olduğunu veya sultanların, vezirlerin ve diğer üst makamlarda görev yapan kişilerin o çağda hangi tarihî olaya ilgi duyduklarını anlamak mümkündür. Münşeât mecmuası, yazıldığı dönemde önemli görülen pek çok değişik konuya ait inşâ metinlerini içerebilmektedir. Farklı alanlarda bilgiler veren münşeât mecmuaları, tarih araştırmalarında oldukça büyük önem taşıyan kaynaklardır.

Selçuklu ve Osmanlı tarihi hakkında çok değişik edebî ve tarihî kaynaklar bulunmaktadır. Bu kaynaklardan birisi de "*Anadolu Selçukluları ve Osmanlı dönemi münşeât mecmuaları*"dır.

Tarih araştırmalarında, bir tarihî olayın dönemi ile alakalı her türlü protokol, resmî yazışma vesikalari, ferman, berat, mektup, kitâbe ve diğer resmî ve özel yazılar, defterler ve benzerleri tarihî belge olarak kaynaklık ederler¹. Münşeât mecmuaları da, bu kabil kaynak eserler olarak değerlendirilmektedir.

Münşeât mecmualarının bazıları, yazıldıkları dönemlerde yeni yetişecek genç münşî ve katipler için birer el kitabı vazifesini görmüştür. Günümüz araştırmacılarına ise o dönemin eğitim tarzı, kullanılan unvan, elkâp ile makamların hangileri olduğu ve bu görevlerde bulunan devlet adamlarına ne gibi ifadeler kullanılarak yazışmaların yapılabileceğini gösterir. Aynı zamanda var olan kültürel değerler, bayram, kandil ve diğer özel gün ve geceleri kutlamak amacıyla veya belli makamlar arasında çeşitli sebeplere dayalı olarak yazılan tebrik-nâmeler, taziye-nâmeler gibi kültürel alandaki faaliyetler hakkında da bilgi veren kaynaklardır.

Münşîlik, tarihte seçkin bir meslek olarak icra edilmiştir. Bu tür eserleri ilk inşa eden münşîler ile, onların kopyalarını daha sonra yazan katip ve yazıcı olarak tanınan kişilerin kimlere olabileceğini, onların bilgi, beceri, dil ve edebî sanatlara olan vukufiyetlerini anlatması bakımından, o dönemin kültürel durumunu bildirmektedir. Bu şekilde en ayrıntılı bilgileri, hiç şüphesiz münşeât mecmualarında görebiliriz². Yukarıda bahsedilen mefhumlar hakkında ve bu tür tarihî bir mesleği icra edenlerin kullandıkları araç ve gereçleri, mürekkep çeşitlerini, onların vasıflarını bildirenler münşî ve diğer yazı yazarlar olduğuna göre, bu tür bilgileri de en iyi şekilde münşeât mecmualarında görüleceğini doğal olarak akla gelmelidir.

Münşeât mecmuaları, yazıldıkları dönemlerin ekonomik durumunu, savaş ve barış hallerini, savaşa başlamadan önce ve savaştan sonra elde edilen zaferden dolayı yapılan törenleri ve buralarda sergilenen resmî protokol merasimlerini, fütuhat sebeplerini, savaşlarda yaşanan sıkıntı, üzüntü ve neşe nedenlerini, savaşan askerlerin hallerini ve alınan esirlerin durumlarını aydınlatmaktadır.

Devletleri idare eden hükümdarların veya sultanların birbirlerine yazdıkları resmî ve özel nitelikteki mektuplarda değindikleri konular, sorunların neler olduğu, dönemin eğitim, güvenlik ve askerî durumunu anlatan metinleri içermesi sebebiyle münşeât mecmuaları, tarih

¹ Ekrem Memiş, *Genel Tarih*, Konya, 1999, s. 31.

² Bu konuda bkz. Sâdi, *Usul-i İnşâ*, tarihsiz, ; Abdülkerim Çelebi Efendi, *Risâle-i İnşâ-i Atik*, tanhi 991, Mevlâna İhtisas Kütüphanesi D. no: 2268; Hüseyin Selim, *Hadikâ-i Münşeât-ı Umîriyye ve Hususîyye*, tarihsiz.; Abdurrahman Daş, *Konya İli Münşeât Bibliyografyası*, Elazığ, 2004

araştırmacısına yardımcı olmaktadır. Ancak bazı mecmualar çok daha geç dönemlerde yazıldıkları halde, kendisinden asırlar öncesine ait olan olaylara ait metin suretlerini içerebileceği hususu da göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca münşeâtı yazan kişiye veya bir başka şahsiyete ait biyografik mahiyetteki bilgilere ulaşmakta münşeât mecmuaları, başvurulacak kaynaklar içerisinde yer alabilmektedir. Dönemler itibariyle Eyyübîler dönemine ait tarihî kaynak olarak Münşeât-ı Beyânî'de³ burada zikredebiliriz. Bu Münşeâtta yazışmaların konu başlıkları, Sincâr, Halep gibi yerlerin fethi ve idaresi, savaşlar sonucunda buraların teslim edilmesi, dönemin tarihî simalarından Osman b. ez-Zencârî, el-Meliki'z-Zâhir, Selâhaddin el Eyyübî, Takuyiddin el Meliki'l-Muzaffer vd. adları metinlerde geçmektedir. Münşeâtta konu başlıkları; "Kitâbu ilâ ibni's-Sâhibi fi'l-ma'nâ", *Kitâbu ilâ Meliki'l-Âdil bi fethi'l-Haleb, Bilâdi'l-Cezîreti Sincâr, Kitâbu ilâ Takuyüddin el Meliki'l-Muzaffer uerde, Kitâbu'l-medisi'n-Necmî, Cevâbu Kitâbu'l-Meliki'z-Zâhir, Kitâbu ilâ dâri Rûm min kitâbi ilâ ba'zî'l-Vulât, Kitâbu ile'l-Meliki'l-Âdil...*" şeklinde olup, bütün inşâ metinlerinin en son kelimesi "inşâallâh" lafzı ile bitirilmiştir. Selçuklu ve Osmanlı dönemi münşeât mecmualarını belli bir kronolojik sıraya göre belirtmek gerekirse Türkiye Selçukluları ve beylikler dönemi ile ilgili Münşeât Mecmuaları hakkında şu bilgileri vermek mümkündür.

Tarihî kaynak olarak Türkiye Selçukluları döneminde yazılan ve önemli bilgileri içeren inşâ metinlerinin yer aldığı münşeât mecmuaları bulunmaktadır⁴. Bu döneme ait olan inşâ metinlerinin içeriğinde, dönemin sosyo-ekonomik durumu, siyasî vaziyeti ve devlet kurumlarının işleyişi ile ilgili önemli bilgiler bulunmaktadır. Meselâ;

Kastamonu'da hüküm süren Çobanoğulları Beyliği ile ilgili olan ve yönetiminde bulunmuş tarihî şahsiyetleri ve ilgili tarihî olayları içeren bilgileri vermesi bakımından önemli görülmektedir⁵.

³ Abdurrahman b. Ali el-Beyânî, *Münşeât-ı Beyânî*, (Tarihsiz, 109 varak Arapça), Yusufpaşa Kütüphanesi, Kayıt No: 4881

⁴ Osman Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar*, Ankara, 1988, s. 147, 156. (Bu dönemle ilgili üç yeni inşâ mecmuasını tanıtan tarihçi, bu mecmuaların adlarını ve müelliflerini şöyle belirtmiştir:

a) Muhammed el-Müeyyed el-Bağdâdî, *et-Teressül ile't-teressül*,

b) Sa'deddin Mes'ud'un *İnşâ Mecmuası*,

c) Hasan bin Abdü'l-Mü'min'in *Nizbetü'l-Kütâb* adlı eseridir.)

⁵ Osman Turan, *age.*, s. 147; Yaşar Yücel, *Çobanoğulları Beyliği*, Ankara 1988, s. 20-21.

Karaman Beyliği hakkında önemli bilgiler veren bir başka kaynak olan münşeât mecmuası⁶ bulunmaktadır. Nitekim bu mecmua üzerine araştırmadan bulunan Uzunçarşılı, önemli açıklamalarda bulunmuştur⁷.

Osmanlı dönemine dair Münşeât Mecmuaları, önceki dönemlere oranla mukayese edilemeyecek kadar çoktur.

Osmanlı tarihinin belli dönemlerinde kaleme alınan ve içerisinde çok sayıda resmî mektup, vesika sureti, fetih-nâme sureti, berat vb. inşâ metinleri yer almaktadır. Daha çok dönemin kültür ve medeniyetine, sosyal durumuna, eğitim ve öğretimine, sanat ve diplomasisi gibi muhtelif hususlarına dair geniş bilgilere rastlamak mümkündür.

Bu mecmualardan ilki, Amasya'da, II.Bâyezid'in şehzâdeliği devrinde Cafer Çelebi'nin babası olan münşî Tâci Bey'e yazdığı "Hükümün" suretinin içerisinde yer aldığı mecmuadır⁸. Burada yazılan Tenbih-nâmede, namaz ibadetinin edası hususunda uyandı bulunulmuştur. Bilindiği gibi o dönemlerde, devlet kurumlarında görev yapan şahıslar başta olmak üzere, esnaf ve sâir halkın bilhassa beş vakit farz namazları cemaatle kılmaya devam etmeleri istendiğinden, etrafa gönderilen Hüküm'le bu konularda daha dikkatli olunmaları hatırlatılmıştır.

İkincisi, Osmanlı'nın son dönem padişahlarından sultan II.Abdulhamid Han zamanında yazılan bir münşeât olup, ibadete itina gösterilmesi konuda kaleme alınmış bir Tenbih-nâme suretidir⁹.

Osmanlı döneminin siyasî, sosyal ve malî durumu, dönemin kurum ve işleyişlerini, resmî ve özel ilişkileri, kültür ve medeniyet hayatı hakkında çok kıymetli bilgiler, münşeât mecmualarının içerisinde yer alan konulardır. Ayrıca pek çok şâir ve edibe ait gün ışığına çıkmayan önemli biyografik bilgileri, kendi el yazmaları olan münşeât mecmualarında bulmak mümkündür. Sayıları yüzlerle ifade edilebilen Osmanlı münşeât mecmuaları, bazı makale ve tez çalışmaları dışında araştırmacıların ilgisini çekmemiş ve kaynak olarak fazla yararlanılmamıştır. Son zamanlarda yapılan önemli birkaç

⁶ Bkz. Yahya b. Mehmed el-Kâtib, *Menâhicü'l-İnşâ* (Nâsihi: Muslihuddîn Virânî), 142 varak, (16.5x11 8x12 orta boy), Koyunoğlu Kütüphanesi, D. No: 13998-99

⁷ Bkz. I. Hakkı Uzunçarşılı, "Karamanoğulları Devri Vesikalarından İbrahim Beyin Karaman İmaretı Vakfiyesi", *Belleter*, S. I. C. I, Ankara, 1937, s. 56-164.

⁸ Tâci-zâde Sa'di Çelebi, *Münşeât-ı Sa'di Çelebi*, Neşreden: Necâti Lugal-Adnan Erzi, İstanbul, 1956, "...*Mektub-ı nâmez-ı Mubâmmâdi...*" s. 94-95

⁹ Bkz. "Edâ-yı Salât-ı Mefrûza Hakkında Tenbih-nâme-i Vilâyet-penâhî Suretidir", Mahmûd Celâleddin Paşa, *Münşeât-ı Mahmûd Celâleddin Paşa*, Dersaadet, 1312, s. 104-105

akademik çalışmada ise münşeât mecmualarının, daha çok edebî yönü araştırılmıştır¹⁰.

a. İçeriği

Münşeât mecmuaları içerisine dahil edilebilecek vesika sûretlerinin seçiminde özellikle münşîlerin belirleyici rolü olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü münşeât mecmuaları bir tarih kitabı gibi yıllara veya başka bir kistasa göre tarihî hadiseleri anlatmamaktadır. Yani münşeât mecmuaları, daha çok ilgi çeken veya etki yapan tarihî mahiyetteki olaylara ait yazışma suretlerini kapsamaktadır. Münşînin, yakın dost, akraba ve bazı nüfuzlu devlet görevlilerine yazdığı tebrik, taziye, dua, nasihat, tavassut, istek, şikayet vb. mektupları, dönemin sosyal ve kültürel hayatını, tarih ve medeniyetini anlamakta oldukça önemli bir kaynak türüdür.

Örneğin, Sultan Abdülaziz devri mâbeyn-i hümayûn kâtiplerinden olan ve değişik yıllarda maarif, maliye mektupçuluğu, Şurâ-yı devlet azalığı ve valilik gibi çeşitli görevlerde bulunan, son olarak da on üç yıl dahiliye nezaretliğinde görev yapan Memduh Paşa'nın mektupları hem hususi hayatı hakkında değerli bilgiler vermekte hem de tecrübeli bir devlet görevlisi olarak pek çok konuya vakıf olduğu için önemli bilgiler içermekte ve üslubunun güzelliği dolayısıyla dikkat çekmektedir. Onun bu özelliklerinden dolayı "*...fer-i şî'r-u inşâda dahi kudret-i kâmalesini tanıttırmuş olan Memduh Paşa hazretlerinin ehîbbâ, bazı mekâtib-i hususiyesi ki kitâbet-i Osmâniyemizin derecât-ı tekmiline âid birer numune-i buhterîni ve hissiyât-ı nüzhebe-i kalbiyenin tercüman-ı behîni olmasıyla... yazdığı mektupları cem olunarak...*"¹¹ mektupları güzel birer örnek olarak istifade edilmesi maksadıyla bir araya getirilmiştir. Memduh Paşa'nın bu mektuplarındaki ifade şekilleri, hangi makama ne tür bir hitap tarzı ile yazdığı, cümlelerinde ne gibi edebî incelikleri, hangi ölçülere göre sıraladığını incelemek ayrıca araştırmaya değer bir husustur.

Münşeât mecmualarında yer alan metinlerden dönemin devlet erkanının yazışmaları, kimlerle hangi konularda ne gibi sorunları paylaştıklarına dair ayrıntılı bilgileri öğrenmekteyiz. Örneğin, Hoca Sadeddin Efendi'nin münşeâtlarında bulunan mektupları, onun Kırım Hanı Gâzi Girâyla olan samimi ilişkisini yansıttığı gibi, Gâzi Girây'ın edebî yönünü de tanıtmaktadır.

¹⁰ Bkz. İ. Çetin Derdiyok, "XV. Yüzyıl Şairlerinden Mesihî'nin Gül-i Sad-Berg'i" Adana, 1994 (Doktora tez); H. İbrahim Haksever, *Eski Türk Edebiyatında Münşeâtlar ve Nergisi'nin Münşeâtı*, Malatya, 1995 (Doktora tez); Yüksek lisans çalışmaları: Mustafa Kaşka, "Divân Edebiyatında Münşeât Geleneği ve Hoca Neş'et'in Mektupları", İzmir, 2000; Özlem Kafa, "Koca Ragıp Paşa (öl.1763) ve Azmizâde Hâletî'nin(öl.1631)Münşeâtları üzerine Mukayeseli Sentaks İncelemesi", Edirne, 2000; Hüseyin Karaman, "Lâmî Çelebi'nin Münşeâtı", Afyon, 2000.

¹¹ Mehmed Memduh Paşa, *Bedâyî-i Âsâr*, İstanbul, 1330, s. 2.

Bu gibi tarihî şahsiyetlerin mektuplarında; istek, hasret, iştıyak, şikâyet ve memnuniyet gibi duygu ve düşünceleri belirten ifadelerin yer alması sebebiyle, hem onların iç dünyaları, hem de yazışmanın içeriğini oluşturan konular hakkında önemli ipuçları vermektedir.

Münşeât mecmualarında suretleri yer alan mektupların yazılış sebepleri mektubun türünü belirlediği gibi, o mektubun muhtevasını da göstermektedir. Meselâ, Hoca Sadeddin'in, Paşazâde Hüseyin Efendi hakkında Mısır Beğlerbeği Veysi Paşa'ya gönderdiği Şefaât-nâmede¹², Nıksârîzâde hakkında yazdığı bir başka Şefaât-nâme¹³ içeriğinde, Hoca Efendi'nin bu kişilere olan güveni ve onlara verilecek görevlere layık olduklarını dile getirerek uygun bir makama atanmaları için aracı olması, bu kişilerle Hoca Sadeddin Efendi arasındaki samimiyetin seviyesini göstermektedir. Bu yakın ilişki dikkate alındığında; Nıksârî-zâde'nin icraatlarının başka yönlerini de ortaya çıkarmak için yeri geldiğinde aydınlatıcı birer ipucu olabilecektir.

Münşeâtlarda yer alan tarihî şahsiyetlere ait önemli yazışmalara örnek teşkil etmesi amacıyla, Kanunî Sultan Süleyman'ın Ebusuud Efendi'ye yazdığı mektupta; arzu hasret ve dua ifadeleri ile beraber onun hal ve hatırını sorması, onun bu mektuba yazdığı cevapta; Şehzâde Selim'le aralarındaki kırgınlığın içyüzünü anlatması, tazarru, kırgınlık, keder ve hasretle beraber bağlılık duygularına yer verdiği anlaşılmaktadır. Mektuplarda yer alan bu gibi özel ifadeler, başka kaynaklarda da yazılması mümkün olmaya bilir. Çünkü bunlar, kişiler arasında yazılmış çok özel konulara ait bilgilerdir. Ancak bir başkasının daha sonra bu mektubun yeni bir nüshasını yazması ile yukarıda belirtilen çok özel bilgiler, başka kitaplarda yer alabilmektedir. Derleme türü münşeât mecmualarında bu gibi örnekler tarih araştırmaları için ayrıntılı bilgilere kaynaklık ettiğinden dolayı oldukça önemlidir.

Yukarıda bahsettiğimiz mektupların suretlerini aşağıya alarak göstermek istedik:

E bussuûd Efendi'ye Kendü Hattı ile İrsâl İddüğü Mektubdur.

"Halde baldâşım, âhıret karındâşım, sırde sindâşım, tarîk-i hak da yoldâşım mollâ E bussuûd hazretlerinin duâ-i (...bir kelime okunamadı) iblâğından sonra nedir haliniz ve nice'dür mizâc-ı lâzîmü'l-ımtizâcünüz, sıhbat-u âfiyette misiniz, hak teâlâ hazane-i rikâb-ı hafıyyesünden, kemâl-i kud...(bu kelimenin bir kısmı okunamadı) ve nihâyet selâmet müyesser eyleye. Af ü lütûflarından niyâz olunür ki, evkât-ı müteberrikede bu muhlislarin kalb-i şeriflerinden imrâc-u iz'âc itmeyeler. Ola ki küffâr-ı

¹² Bkz. *Münşeât-ı Hoca Efendi*, Es'ad Efendi ktp. Vr. 38a-b.

¹³ *Münşeât-ı Hoca Efendi*, Süleymaniye ktp., Reisü'l-küttâb, vr. 188b-191a.

*hâkisâr-ı münhezim-u müekedder ve asâkîr-i Islâm marisûr-u muzaffer olup, nızâullâha mürûfîk amel nâsib ola. E d-duâ sümme'd-duâ": Süleymân-ı bî-riya Hüddâbende*¹⁴.

Şikâyet ve sitayiş duygularının yer aldığı cevabı aynı mecmuanın 15b'deki varakunda görülmektedir:

"...arz-ı bende-i muhlîs-i bî-mîrret budur ki, devletlû padişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin alemnî şerîf-i âlernî ârâları muhiddür ki, bu bendenüz âlemnî sebîbetden bu ana gelince, emr-i şerîfinüze itâat ve nızâ-yı münîfinüze inkiyâd-u mütâbâ'âtdan gayri zerre kadar cimbiş-u hareket ve bir uz'î nâ-şâyeste zâhir-u bâhir olmuş degül idi. Tâ ki sene-i mâziyedeki beri, karındâşım Selim Hân, bu bende-i sadâkat-nişânünüz hakeinde isnâd-ı hijânet ve kâh-u emvâ'i habâset töhmet itmekle "Men yesme'u buhûlen"¹⁵ müktezasınca saadetlû padişâhın âyîne-i bâtır-ı âturlarına (...iki kelime okunamadı) ile jeng-pezîr idüp, bu bendeleri nazâr-ı iksîrlerinden dîr düşürüb ol ecilden nîfâk-u cefâyî ve ifsâd-u gâstiyî derînuma kâr ve câr-u cihândan bî-zâr idüb, nihûz-i gâdab-ı nefsanî galeyân ve âteş-i âr-u gayret tuğyân idüp, bî-rifet-i nâ-sarûb bî-ihîyâr irtikâb olundu..."¹⁶. Ebusuud Efendinin bu ifadeleri kendi duygu ve düşünceleri olduğu için, kendisi hakkında vermiş olduğu özel bilgiler, münşeât vesikası sayılan kaynaktan doğrudan elde edilen en sağlıklı bilgilerdir.

Münşeât mecmualarının fizikî yapıları incelendiğinde, her mecmuanın başında "ser-levha"sı olmadığı görülmektedir. Bunun gibi münşeât mecmualarındaki belgelerde tuğra, mühür, imza, pençe vb. hususi unsurların da bulunmadığını görüyoruz. Çünkü buraya alınan belge sûretleri, asıl belgelerin bizzat kendisi olmayıp, metin yönüyle onların kopyalarıdır. Ancak vesikanın kime ait olduğu ve kime gönderildiği, eğer birkaç mektup yazılmışsa, bu mektubun kaçınıcı mektup olduğu veya hangi mektubun cevabı olduğu şeklindeki ayrıntılı bilgileri bulmak çoğu kez mümkündür.

Münşeâta yazılmış olan bazı inşâ metinleri, çok önceki dönemlere ait bir tarihî vesikanın sûreti olduğu için, yukarıda anılan mektup unsurlarından mühür, tuğra, imza veya pençe gibi alâmetlerden herhangi birinin bulunmasını imkansız kılmıştır. Mecmuanın yazılış zamanı, yeri ve mürettep olması buna imkân tanımamaktadır. Şayet müellifin kendisinin yazmış olduğu münşeât mecmuası olmuş olsaydı, ona ait imza veya mührün bu mecmuada yer alması mümkün olurdu.

Münşeât mecmualarının bazıları çok kısa bir dua cümlesiyle ya da üç beş satırdan ibaret olan dua cümleleriyle başlamaktadır. Dua kısmından sonra sebab-i tahrir ifadeleri yer almaktadır. Sebeb-i tahriri takiben değişik

¹⁴ Hoca Saadeddin Efendi, *Münşeât ve Mükatabât-ı Sultanîye*, vrk. 15a

¹⁵ Kaynaklarda hadis metni olarak rastlanmamıştır.

¹⁶ Hoca Saadeddin Efendi, *Münşeât ve Mükatabât-ı Sultanîye*, vrk. 15b

mevzulara ait kısa yazışma metinleri, bu metinlere uygun başlıklar altında verilmektedir. Mecmualarda yer alan inşâ metinleri ise türlerine göre kendi şartlarını içerisinde bulundurmaktadır. Mecmua metinlerinin en alt kısımlarında tarihler, münşinin ismi, yazılış yeri gün, ay ve yıl tarihleri yazılmaktadır.

Klâsik Türk edebiyatının, Osmanlı kültür, medeniyet ve siyâsetinin kaynaklarından sayılan münşeât mecmuaları,¹⁷ ihtiva ettikleri muhtelif konular bakımından, yazıldıkları çağın âdetlerini, tebrikleşme, bayramlaşma (tehniyet-nâme), taziye alma (taziye-nâme), doğum (velâdet-nâme), mektuplaşma(terassül), sulh antlaşmaları (sulh-nâme), fetih-nâme, nasihât-nâme, ubûdiyet-nâme, istimâlet-nâme, ferman vb. gibi Osmanlı Sultanlarına ait vesika örneklerini içermektedir.

İnşâ metinleri, belli makamlara hitaben yazılmış istek (talep-nâme), şikâyet türünden dilekçe örnekleri, dönemin kitâbet ve münşilik eğitimi ile ilgili çalışmaları, kullanılan yazı malzemeleri, az yukarıda bahsettiğimiz eserin yazılış sebebini “*sebeb-i te’lif*”¹⁸ veya sebeb-i tahrîrini öğrenmekte orijinal kaynaklar olarak değerlendirilmektedir.

El yazması münşeâtlar ve sonraki yüzyıllarda basılan matbû münşeât mecmuaları, sahası ve yazıldığı mevzularla alakalı tarihî birer kaynak olarak her çağda kabul görmüşlerdir. Bu tür eserler, içerdiği muhtelif inşâ sûretlerinin farklı belgelerden meydana gelmiş olması, müspet ya da menfi konulara dair metinlerin dahil edilmesi sebebiyle, her hususta bilginin bulunabileceği kaynaklar olarak değerlendirilebilir. Münşeâtlar, bu özelliğiyle de tetkik edildiğinde dikkat çekmektedir. Örneğin, döneminin bozulmuş eğitim düzeninden şikâyette bulunan Osmanlı Sultanının, bu konudaki düşünceleri, emirleri ve görevini ihmal edenlere yönelik ettiği bedduasını içeren metni, o günün şartları hakkında bize özlü bilgiler vermektedir. Bu hususta, Hoca Saadeddin’in *Münşeât ve Mükâtabât-ı Sultanîye* adlı eserinin 29b varak’ında yer alan der kenârındaki hatt-ı hümayûnda; Merhum Sultan Ahmed Han, Kadıasker Yahyâ Efendi ve Kemâl Efendiye Gönderdiği Hatt-ı Hümayûn Sûretinde “...*Târik-i ilm.. aksâ-yı murâdım olmuştur. Fahr-i âlem sallallâhu teâlâ aleyhi vesellem seccâde-i şerîfesinde câhille oturduğuna icâzet-i şerîfem yokdur. Mensub-ı ehl-i ilme arz eylesin. Müderris..(okunamadı) ve kuzâyâyı intiharsız ve şefâatsız himâyet ümreysesiz. Ve müderris’in derse uzmuzlarmış, tenbîb*

¹⁷ Fuad Köprülü, *Edebiyat Araştırmaları*, Ankara, 1999, s. 37. ; H. İbrahim Haksever, “Münşeât Mecmuaları ve Edebiyatımız için Önemi”, Kocatepe Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Afyon, 1998, S. 1, s. 73-86.

¹⁸ H. İbrahim Haksever, “*Münşeât Mecmualarında Sebeb-i Te’lif*” Kocatepe Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Afyon, 1999, S. 3, s. 55-64.

için ve tiz mülazımı vermeyecekler eger hilâf iderseniz dünyâda ve âhiretde elumdan kurtulamazsınız. Elim yakarızdedir bilmiş olasız ve's-selâmî" şikâyet konusunun sebepleri ve bunun çareleri en üst seviyedeki şahsın ifadeleriyle açıkça dile getirilmiştir.

Tarihî bazı olayları aydınlatmak için oluşturulan belgelerin daha sonraki yıllarda yazılarak bir araya toplanmasıyla oluşan tarihî içerikli Osmanlı münşeât mecmuaları bir hayli fazladır. Bu tür mecmualar, ihtisas sahibi kişiler tarafından değerli tarihî kaynaklar oldukları vurgulanmıştır.

Abdübâki Gölpinarlı, Konya Mevlânâ İhtisas Kütüphanesi'nde bulunan el yazma eserler ve münşeât mecmualarının tasnifi üzerine hazırladığı katalogunda, bir münşeât mecmuası¹⁹ hakkında düştüğü " *Hasılı iktisadî ve tarihî bakımdan incelenmesi gereken mübim bir mecmuadır*" kaydı²⁰, o münşeât mecmuasındaki bilgilerin hangi konuları içerdiğini, ilgilenen araştırmacıların dikkatine özellikle sunmuştur. Meselâ; bu münşeâtı²¹ tetkik ettiğimizde muhtevasında;

Çini imalatının ehline verilmediği için kalitesinin bozulduğu,

Uygun olmayan mekanlara (kale duvarları üzerine) ev yapıldığı,

Seyyidim diyerek rusûm vermeyenlere ait emir ve arızalar, yenilenen berat sûretleri,

Konar-göçer Yörük taifesine, otlak ve yaylakların kullanılmasıyla ilgili yazılan emirler,

Değirmenci ve bezzâzlar gibi değişik esnaf gruplarına yazılan emirler,

Çift bozanlar hakkındaki yazılar,

Suhtelik (softalık) adına eşkıyalık yapan kimselere yönelik alınması icap eden tedbirler ve onlara verilecek cezalar,

¹⁹ Münşeât Mecmuası, 1012 h. /1603, müellifi belirsiz. Mevlâna Müzesi İhtisas Kütüphanesi, D. No: 5278'e kayıtlıdır. İçeriği itibarıyla onbeş ve onaltıncı yüzyıla ait olayları kapsadığı anlaşılmaktadır. Bilhassa sultan III. Mehmed, I. Ahmed dönemleri ile ilgili mevzular ağırlık kazanmaktadır. Bu mecmuanın 138b numaralı varakına yazılan "...Molla Mustafanın mahtumu Ömer Efendi 1237 senesinde mâh-ı Şevvâlin ondokuzunda, Cuma günü kuşlukda dünyaya geldi." Bu gibi özel bilgiler bu tür eserlere kaydı düşürüldüğü için, doğan kişi tarihî bir şahsiyet olmuş ise, onun hakkında doğum tarihini gün ay ve yıl, hatta doğumunun vaktini öğrenmemiz söz konusudur.

²⁰ Abdülbaki Gölpinarlı, *Medânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu III*, Ankara, 1972, s. 310.

²¹ Münşeât Mecmuası, 1012 h. /1603, müellifi belirsiz. Mevlâna Müzesi İhtisas Kütüphanesi, D. No: 5278'e kayıtlıdır. İçeriği itibarıyla onbeş ve onaltıncı yüzyıla ait olayları kapsadığı anlaşılmaktadır. Bilhassa sultan III. Mehmed, I. Ahmed dönemleri ile ilgili mevzular ağırlık kazanmaktadır. Bu mecmuanın 138b numaralı varakına yazılan "...Molla Mustafanın mahtumu Ömer Efendi 1237 senesinde mâh-ı Şevvâlin ondokuzunda, Cuma günü kuşlukda dünyaya geldi." Bu gibi özel bilgiler bu tür eserlere kaydı düşürüldüğü için, doğan kişi tarihî bir şahsiyet olmuş ise, onun hakkında doğum tarihini gün ay ve yıl, hatta doğumunun vaktini öğrenmemiz söz konusudur.

Abaza isyanı gibi sosyal hadiselerle yönelik resmî yazı sûretleri gibi konuları içerdiği görülmüştür. Ayrıca; bazı padişah cülûsları, sünnet, düğün ve farklı amaçlar için düzenlenmiş törenlerle ilgili uygulanan gelenekler gibi çok farklı hususlara ait oldukça kıymetli bilgileri elde etme imkanını vermektedir. Osmanlı sarayında tahta geçen padişahlara, vezirler tarafından sunulan cülûs hediyeleri “*Pîş-keşler*”²² ile ilgili protokol uygulaması hakkında vermiş olduğu bilgilerin ayrı bir tarihî değeri bulunmaktadır. Yukarıda bahsedilen Menâhicü'l-İnşâ Mecmuası'nda, Karamanoğlu Beyliğinin, Osmanlı Beyliğine vermiş olduğu “*Sevgend-nâme*”nin bir sûreti de bulunmaktadır.²³ Bu iki beylik arasında var olan tarihî rekabetin bu şekilde bir ahitleşme ile sağlanmış olduğunu gösteren vesika sûretinin, tek tarihî kaynak olarak bu münşeât mecmuasında bulunması bir tarih araştırmacısı için oldukça önemlidir.²⁴ Yani bir münşeât içerisinde bu tür ender metinlerin de bulunabileceği bilinmelidir.

Buna benzer bir kayıt da, Hoca Sadeddin Efendi'ye ait olduğu belirtilen münşeât mecmuasındaki²⁵ Beyazıt-Timur mektuplaşmalarında yazılı olan şu husustur: Yıldırım Timur arasında yazılan mektuplardan birini Karaman Beyine bağlı kişiler ele geçirip, mektubun içeriğini değiştirmek suretiyle olabilecek barışı önledikleri ve savaşı önlenemez duruma soktuklarını, aksi halde barışın sağlanabileceğini Yıldırım Beyazıt'ın Timur'a bildirmesi rivayetidir. Osmanlı-Karaman beylikleri arasındaki mücadelelerin daha başka tarihî kaynaklarda ayrıntıları belirtilmekte ise de, yukarıdaki konuya temas edilmediği görülmüştür.²⁶

²² *Münşeât Mecmuası*, Mevlânâ İhtisas Kütüphanesi, D. No : 5278, Divân kırması, Yazarı belirsiz, Tarih, 1012 H. / 1603 M. vrk. No : 7 b.

²³ Ahidleşme, yemin, antlaşma, sulhname, and anlamlarına gelmektedir. Bkz. Şemseddin Sâmî, *Kamîs-i Tarihî, I-II*, İkdâm Matbaası, Tıpkıbasım, Dersaadet, 1317, s.749. ; Muallim Nâci, *Luğât-ı Nâci*, Tıpkıbasım, İstanbul., 1995. ; Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, Ankara, 1982, s. 14. ; Abdullah Yeğen-Abdulkadir Badilli-Hekimoğlu İsmail-İlham Çam, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Luğat*, İstanbul, 1992.

²⁴ Burada yazılı olan Sevgend-nâme'nin tamamı İ. Hakkı Uzunçarşılı tarafından yayınlanmıştır. Bkz. “Karamanoğulları Devri Vesikalardan İbrahim Beyin Karaman İmaretine Vakfiyesi”, *Belleter*, S. I. C. I, Ankara, 1937, s. 56-164. ; Mahmud Mesud Koman, “Mühâcî'l-İnşâ Üzerine birkaç not”, *Konya Halke-i Kültür Dergisi*, S. 120-121, Konya, 1948, s. 14-16. Ancak, muhtemelen dergiyi basanlar, eserin ismini yanlış yazmışlardır. Doğru şekli Menâhicü'l-İnşâ'dır.

²⁵ Bkz., *Münşeât ve Mükâtabât-ı Sultanîye*, Koyunoğlu nüshası.

²⁶ Bkz. Muhammet Yelten, “Nev'izâde Atâyi'nin Sohbetü'l-Ebkân'ın 37 numaralı Sohbet ve Dâstan başlığı altında ; “...sözüne sadık olmayan Karamanoğlu ile Osmanlı Padişahının hikâyesi ” Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, *Belleter*, Ankara, 1989, s. 179. Başka bir kaynakta ise Timur-Yıldırım Bayezid mektuplaşmalarında “...d bâb-ı sulh teklîfinde iken, nâgâh bir gayri mektubları dahi anın bilâfi üzere tâife-i Karamân müşîdleri yedirden orub-ı hiâmîyanomıza irişüb, misâlahınan te'birine bâ'is oldı...” şeklinde cümleler, bu tarihî mücadelenin varlığını belirtmektedir. Bkz. Hoca Saadeddin Efendi, *Münşeât ve Mükâtabât-ı Sultanîye*, vrk. 108, 116a.

Münşeât mecmualarında bazen hiç umulmadık bilgi kıvrıntılarının bulunabileceğini yıllar önce vurgulayan “...bâzen hiç umulmıyFan ciltler arasında ümid edilmeyen malûmat definelerine tesâdiif olunabilir. Münşeât mecmuaları kabûlinden eserlerde de o gibi tafsilâta tesâdiif edildiği vâki'dir.”²⁷ araştırmacı ve tarihçiler bilinmektedir.²⁸

Tarih ilmine yardımcı olan her türlü belge, kitâbe vs. bunların yazıldığı veya yapıldığı eserler için dikkatten uzak tutulmayan birer orijinal kaynak durumundadır. Münşeât mecmuaları da ihtiva ettikleri mevzularda karşılaştırmalı tenkit ve tahlili, diğer tarihî kaynaklara uygun düşmesi hususları, tarih araştırmalarındaki kıstaslara göre yapıldıktan sonra, o dönemin tarihî olaylarına kaynaklık teşkil edebilecekleri bir gerçektir.

Tarihçi Mükrimin Halil Yınanç, “Feridun Bey Münşeâtı”²⁹ üzerine yaptığı incelemeler ve tetkikler sonucunda, burada bulunan “Orhan Gâzi zamanına isnad edilen sahte muharreâtın ” bazılarının uydurma olduğunu, bazılarının mukaddime kısımlarında, bir kısmının metinlerinde, adları geçen tarihî şahsiyetlerin (mürsel ve mürselün ileyh durumunda olan zevâtın yani, mektup gönderen ve kendisine gönderilen şahıslar) isimlerinde değişiklik yaptığını sayfa numaralarını ve konu başlıklarını vererek ayrıntılı bir şekilde ispatlamıştır.³⁰ Ahmed Feridun Bey münşeâtı içerisindeki bazı mektupların, yanlışlıkla aynı adı taşıyan farklı kişilere gönderilen mektuplar olduğunu ispatlamış,³¹ münşeâtın içeriğini oluşturan bazı konular hakkındaki bilgilerin doğru olmadığını kabul etmiştir. Bu konuda “Feridun Bey münşeâtında münderiç olan ve Uzun Hasan tarafından Fatih'e gönderilmiş olduğu bildirilen mektuplara, şimdiye kadar şark ve garp tarihçileri sahib nazar ile bakmışlardı. Vaktiyle söylemiş olduğum gibi, münşeâtta bu mektuplar da maalesef muharreftir. 275. sayfadaki mektup, Uzun Hasan tarafından Fatih'e değil, onun oğlu, Amasya Valisi, Şehzade Bayezid Çelebi'ye gönderilmiştir. Ve muharrem 874 tarihini taşımaktadır. Şehzade Bayezid'in Amasya Valisi bulunduğu esnada, muhtelif hükümdarlar ile ve bilhassa Uzun Hasan ile, birçok mikâtebelerini ihtiva eden ve Tâc-zâde Sa'dî Çelebi'nin el yazısı ile olan mecmua ve münşeâtta bu mektubun cevabı, diğer mektupların cevabı gibi, Tâci Bey tarafından yazılmıştır ki, Feridun Bey münşeâtında yoktur. Sa'dî Çelebi, babası tarafından kaleme alınan bütün mektupların başşyelerine “ bi terkûb-i pederim

²⁷ Fuat Köprülü, *Edebiyat Araştırmaları*, Ankara, 1999, s. 37.

²⁸ Köprülü, *age.*, s. 37. ; H. İbrahim Haksever, “Münşeât Mecmuaları ve Edebiyat Tarihimiz İçin Önemi”, Kocatepe Üni. Sosyal Bilimler Dergisi, S. I, s. 75.

²⁹ Mükrimin Halil Yınanç, “Feridun Bey Münşeâtı”, *Türk Tarihi Enönemi Mecmuası* (T. T. E. M.), XIV / 4, s. 216-226.

³⁰ Mükremin Halil Yınanç, “Akkoyunlular”, *İA*, İstanbul, 1968, C. I, s. 251-270.

³¹ Mükremin Halil Yınanç, “Akkoyunlular”, *İA*, İstanbul, 1968, C. I, s. 251-270.

rahmetullâhi “ ibaresini yazmıştır. 276-277. sayfalarda bulunan mektup ise, Uzun Hasan tarafından Fatih'e değil, Karamanoğlu Nizâm al-Dîn Pîr Ahmed Bey'e gönderilmiştir. Eski münşeat mecmualarında bu râmenin Karamanoğluna ve Feridun Bey münşeatının eski nüshalarında, bilhassa zamanında yapıp padişaha takdim edilen nüsha ile Vıyana'daki Hammer'e ait olan nüshada Ahmed Bey'e gönderildiği yazıldığı halde, (bkz. Hammer, trc. Mehmed Ata, III, 120, 343), muahhar nüshalarda ve bunlar esas itibaz edilerek basılan diğer nüshalarda Ahmed adı yerine, Muhammed yazılmış ve münselim ileyh tahrif edilmiştir. 278. sayfada bulunan Şemseddin Muhammed Bey lâkab ve unvânı ile, Uzun Hasan tarafından Fatih'e gönderildiği bildirilen meşhur mektuba gelince, bu mektup kat'iyen Fatih'e gönderilmemiştir. 874 tarihini taşıyan bu mektup, Niksar Beyi Mehmed Bey'e gönderilmiştir. Sa'di Çelebi'nin mecmua ve münşeatında ayrıyla mevcut bulunan bu mektubun serrâmesi şudur: *Sûret-i mektûb-i Hasan Beg an Şîrâz, be Mehmed Beg Mîr-i Niksâr firistâde bûd. Fî sene 874. İleride, Akkoyunlulara ait vesikaları neşrederken, meydana çıkaracağımız bu kat'i vesikalar olmasa bile, Feridun Bey münşeatının bu mektuplarının Fatih'e gönderilen hakikî mektuplar olamayacağı, dahilî inkikâd yapılmak suretiyle de meydana çıkarılabilir.*"³² şeklindeki tezlerini, belgelere dayanan kesin delilleri aynı tarihimizden başka araştırmacılar da belirtmişlerdir.³³

Mükrimin Halil Yınanç'ın özel kütüphanesindeki vesika defterlerinden alınan Karamanoğulları Beyliği hakkındaki ayrıntılı vakfiyeye dair bilgiler, Belleten'de yayımlanmıştır³⁴. İki beylik arasında yapılan bu ahitleşmenin yazılış tarihi hakkında Uzunçarşılı ve diğer bazı tarihçiler; II. Murad'ın, Macarlarla yaptığı Sekedin muahdesinden sonra İstanbul'a dönüp, oğlu II. Mehmed'i (Fatih) tahta geçirip, Manisa'ya gittiği sırada yapmış olduğu kanaatindedirler.³⁵ Burada kaynak olarak gösterilen, Karamanlı Şeyh Yahya b. Mehmed el-Kâtib tarafından tertip edilen ve Gürânî adıyla bilinen Muslihüddin Halife'nin hattı ile yazılan *Menâhicü'l-İnşâ* adlı mecmuanın bir nüshası Koyunoğlu Kütüphanesinde bulunmaktadır.³⁶

³² Yınanç, a. g. m. , C. I, s. 251-270 ; Hikmet İlaydın- Adnan Erzi, “ *XVI. Asra Aid Bir Münşeat Mecmuası* ”, *Belleten*, XXI / 82 (1957), s. 221-252.

³³ Gökbilgin, age s. 3-5 ; Faruk Sümer, *Karakoyunlular*, Ankara, 1984, s. 292-305.

³⁴ İ. Hakkı Uzunçarşılı, “Karamanoğulları Devri Vesikalardan İbrahim Beyin Karaman İmaretı Vakfiyesi”, *Belleten*, T. T. K. , S. I, C. I, Ankara, 1937, s. 56-164.

³⁵ Uzunçarşılı, a. g. m. s. 121, dip not nr. I: *Neşri ; Tâci't-Tevârih ; Heşt Bihîşt ; Âl ; Solâkezade, Bihîştı Tiarhleri bu artilarının Frenklerle yapılan Sekedin Muahdesinden sonra yapmış olduklarına kayıtlı mektuplardır* yazılıdır.

³⁶ Yahya b. Mehmed el-Kâtib, *Menâhicü'l-İnşâ*, Koyunoğlu Ktb. D. No : 13998-99. Bu münşeat mecmuası; Karamanoğlu Beyliği hakkında çok önemli bilgileri içermektedir. Şöyle ki: O dönemde var olan makamları ve buralarda görev yapanların unvânları, bunlar arasındaki yazışma usûlleri, şahsî ve resmî hitap tarzları verildiği gibi, Farsça ve Arapça “ *nev'i diğer Fârisi* ” yahut “ *nev'i diğer Arabi* ” fasıllarla örnekler verilmiştir. Münşeat, toplam yüz kırk iki sayfadan meydana gelmiş orta boy 16.5 x 11 - 8x

Menâhicü'l-İnşâ mecmuası, Karamanoğulları Beyliği tarihine ışık tutacak çok önemli bilgileri ihtiva etmektedir. Ayrıca o devrin kitabet kaideleriyle çok sık kullanılmış olan terkipler ve deyimlerle aşağıda sıralayacağımız pek çok konuya ait bilgiler yer almaktadır. Bu bilgiler; o dönemde selâtın ve umerâya, muhtelif devlet adamlarına, önemli kurumların başındaki görevlilere, akraba ve taallükâta, dost ve yakın arkadaşlara ve sâireye nasıl yazı yazılacağını ve hitap edileceğini göstermektedir. Ayrıca, Karamanoğulları devlet teşkilâtında belli üst düzeydeki görevlilere verilen unvanları, beylik sınırları içerisinde oluşturulan teşekkülleri belirtmiş olması, yazışma işlerinde görev yapanların eğitim durumlarına yönelik bilgiler vermesi bakımından önem taşımaktadır.

Menâhicü'l-İnşâ örneğinde olduğu gibi hemen hemen her münşeât mecmuasında yukarıda saydığımız çok farklı konulara ait başlıklar yer almaktadır. Araştırmamız için müracaat ettiğimiz yüzlerce Osmanlı münşeât mecmuasında gördüğümüz- *öğretici veya tarihî belge suretlerini ihtiva eden münşeât mecmuaları*- ortak özellik, yukarıda zikredilen muhtelif konu başlıkları altındaki resmî ve özel yazışma örnekleridir. Münşeât çeşitleri hakkında geniş kısmında verdiğimiz bilgilerde de ifade edildiği gibi, bir şâirin veya birkaç şairin şiirlerini ve münşeâtlarını bir araya toplayan mecmualarda, onların özel hayatlarına ve edebî özelliklerine ait çok ender ve kıymetli bilgilere tesâdüf edilebilmektedir. Çünkü şâir, bizzat kendisi hakkındaki özel bilgileri, birinci elden bizlere sunmaktadır. Bu konuda en doğru ve ayrıntılı bilgiler, hakkında araştırma yapılan kişinin kendi eserinden elde edilebileceği bilinmektedir.

Münşeât mecmuaları, edebî eserler sınıfında mütalaa edilmekte ise de, sadece dil bilimi ve edebiyat alanındaki konuları ilgilendirmemektedir. Tarih ilmi geçmiş toplumların hayatlarını bir bütün halinde ayırılmadan her yönüyle ele alan, inceleyen bir ilim dalıdır. Dolayısıyla tarih ilmi; tarihte kalmış olayları, toplumları, devletleri vs. konuları incelerken, onların ekonomik durumunu, dillerini, kültürlerini, inançlarını, menşelerini, idarî yapılarını, örf ve geleneklerini hülâsa bütün değerlerini olduğu gibi ortaya koymaya çalışır. Bu bakımdan münşeâtları önemli kılan husus, devrin vaziyeti hakkında bilgi veren kaynak durumunda olmalıdır. Tarih araştırmalarında kaynağın türü ne olursa olsun, ihtiva ettiği tarihî bilgilerden dolayı ihmal

---

12 ebadında divânî yazı ile yazılmış, cildi ön kapağı sonrada geçirilmiş, arka kapağı meşin koyu renkte ve ortası şemselidir. Yazılan her sayfada dokuz satırdan meydana gelmiş, etrafı cetvelsizdir. Bu münşeât varak 125 b'de son bulmaktadır. Bu sayfanın orta yerinde "*d-hakîr, d-fakîr Mehmed Melânî Müslühdân Halife*" ibaresi yazılmıştır. Bu münşeâtın üzerine araştırmaları bulunan Mahmud Mesud Koman ; "*Karamanlı Şeyh Yahya bin Mehmed el kâtib tarafından tertip edilmiştir ve Girânâ diye anılan Müslühdân Halife'nin hatırıyla yazılmıştır.*" demektedir. Ancak burada da matbaa hatası olduğunu düşündüğümüz *Sevendi-nâme*'nin hatalı olarak *Sevendi-nâme* yazılmıştır. Bkz. *Konya Halkevi Kültür Dergisi*, 1948, S. 120-121, s. 14-16.

edilemez. Münşeât mecmuaları da, ekonomi, askerî, siyasî, eğitim, kültür, medeniyet gibi her yönü ile dikkate alınacak zengin bilgi kaynaklarıdır. Ancak münşeât mecmualarından alınan bilgiye, tarih ilminin mihenk edindiği belli tetkik, tahkik, mukayese, tahlil ve tarama ölçülerine tabii tutulduktan sonra itibar edilmelidir.

Sonuç

Münşeât mecmuaları, tarihin belli dönemlerinde yazılmış eserlerdir. İçerisinde çok çeşitli mevzulara dair vesika, belge sûretlerini bulundurmaları yönüyle, münşeâtları tarihî değere sahip önemli birer kaynak durumuna yükseltmiştir. Mecmualardaki inşâ sûretleri, yazıldığı dönemin kültür ve medeniyetini, siyasî olaylarını, iktisadî ve sosyal durumunu gösteren, devletin sahip olduğu kurum ve kuruluşların hangileri olduğunu, o dönemde kullanılan unvan, makam ve elkap adlarını, örf, âdet ve bunların uygulanış şekillerini, şair, edip ve devlet ricâlinin özel duygu, düşünce ve niyetlerinin neler olduğunu ve biyografik bilgileri açık bir şekilde vererek aydınlanmamızı sağlayan değerli, edebî ve tarihî kaynaklardır. Özet olarak; Münşeât mecmuaları, sadece müstakil bir konuya ait bilgileri içeren resmî veya özel yazıları içermemektedir. Aksine münşeât mecmuaları hemen her konuya dair resmî ve özel vesika, yazışma sûretlerini ihtiva etmektedir.

Münşeâtlarda yazılan tarihî metinler, asıl nüshaların birer kopyalarını oluşturmaktadırlar. Bu yazılar üzerine münşeâtı yazarlar tarafından herhangi bir açıklamalar yapılmadan, vesikayı olduğu haliyle bizlere tarihî bilgileri ulaştırabilen nadide tarihî kaynaklardır. Daha çok edebî özellikleri ele alınan bu tür eserler, kültür ve medeniyete dair hususlarda emsalsiz bilgileri içermektedir.

Türkiye Münşeât Mecmuaları Bibliyografyasının çıkarılması, tarih, kültür, medeniyet, edebî sanatlar ve tarihî konularda araştırma yapacaklara yardımcı olacağı açıktır. *Konya İli Kütüphaneleri Münşeât Mecmuaları Bibliyografyası*³⁷ adlı çalışmamız, bu konuda yapılacak genel çalışmalara bir örnek teşkil etmiştir.

³⁷ Abdurrahman Daş, *Konya İli Kütüphaneleri Münşeât Bibliyografyası*, E lazığ, 2004